

Reading Greek

TEXT I VOCABULARI

Reading Greek

TEXT I VOCABULARI

INTRODUCCIÓ A LA LECTURA DE TEXTOS DE GREC ANTIC

Edició de Francesca Mestre

Traducció i adaptació al català de Pilar Gómez,
Sergi Grau i David Solé

UNIVERSITAT ^{DE}
BARCELONA

Edicions

Índex

	<i>Pròleg a la primera edició anglesa</i>	vii
	<i>Introducció</i>	ix
	<i>Notes a les il·lustracions</i>	xii
	<i>Abreviatures</i>	xxiii
<i>Primera part</i>	Atenes per mar	1
	Secció 1 A-J: El frau de l'assegurança	4
	Secció 2 A-D: El passat gloriós	22
	Secció 3 A-E: Atenes i Esparta	30
<i>Segona part</i>	Decadència moral?	41
	Secció 4 A-D: La il·legalitat en la vida atenesa	42
	Secció 5 A-D, Secció 6 A-D: «Sòcrates corromp els joves»	53
	Secció 7 A-H: Sòcrates i la recerca intel·lectual	72
<i>Tercera part</i>	Atenes a través dels ulls del poeta còmic	89
	Secció 8 A-C: Els <i>Ocells</i> d'Aristòfanes i les visions d'Utopia	90
	Secció 9 A-J: Les <i>Vespes</i> d'Aristòfanes	99
	Secció 10 A-E: <i>Lisístrata</i> d'Aristòfanes	120
	Secció 11 A-C: Els <i>Acarnesos</i> d'Aristòfanes	130
<i>Quarta part</i>	Les dones a la societat atenesa	138
	Seccions 12-14: El procés contra Neera	140
	Secció 12 A-I: Neera com a esclava	144
	Secció 13 A-I: Neera com a dona casada	161
	Secció 14 A-F: La custòdia de la puresa femenina	175
	Secció 15 A-C: Alcestitis a la tragèdia d'Eurípides	183
<i>Cinquena part</i>	Visions ateneses de la justícia	190
	Seccions 16-17: Justícia pública i privada	191
	Secció 16 A-H: La justícia pública: vaixells, estat i individus	192
	Secció 17 A-E: La justícia privada: problemes a la granja	204
	Secció 18 A-E: Com Zeus lliurà la justícia als homes	214

<i>Sisena part</i>	Els déus, el destí i l'home	225
	Secció 19 A-F: La història d'Adrast	227
<i>Setena part</i>	L'heroi i l'heroïna homèrics	243
	Secció 20 A-G: Odisseu i Nausica	246
	Vocabulari complet grec-català de totes les paraules que s'han d'aprendre	267
	Per trobar la forma lèxica d'un verb	267
	Convencions	268
	Llista de noms propis	287

Pròleg a la primera edició anglesa

Per avaluar un curs pensat per a estudiants d'una llengua que ja no es parla caldria seguir un sol criteri, i només un: l'eficàcia i la rapidesa amb què els duu al nivell de poder llegir amb precisió textos en la llengua original i de poder entendre'ls i gaudir-ne. La posada en marxa del *Greek Project* per part de la Joint Association of Classical Teachers fou el resultat de la convicció que era possible elaborar un curs de grec antic que satisfés aquest criteri d'una manera substancialment millor que qualsevol altre dels ja existents.

Un projecte com aquest no hauria tingut cap sentit si el declivi actual del grec a les escoles fos el reflex d'una incapacitat creixent i irreversible de la societat moderna per respondre estèticament i intel·lectual a l'estímul de la cultura grega. Aquesta incapacitat, tanmateix, no existeix, ja que la popularitat de la literatura grega en traducció i la dels cursos d'art i d'història grecs no ha parat de créixer. A la JACT li semblà, doncs, que hi havia un buit que esperava la construcció d'un pont per omplir-lo. Els ponts costen diners, i quan a principis de l'any 1974 el Dr. Michael Ramsey i altres van fer una crida per aconseguir una aportació econòmica de 40.000 lliures, era legítim preguntar-se si la causa a favor del grec se'n sortiria competint amb crides de més ressò. L'optimisme, però, estava justificat: al mes de novembre s'havia assolit una aportació de 63.000 lliures, una quantitat que compensava amb escreix l'efecte de la inflació sobre el cost original del projecte, i el 1976 una altra crida per donar suport econòmic a un quart i darrer any de feina obtingué més de 15.000 lliures. La nostra gratitud, doncs, envers centenars de persones individuals, envers molts instituts, *colleges* universitaris, institucions i fundacions, i en particular envers la Leverhulme Trust Fund, l'Ernest Cook Trust i la Faculty of Classics de la Universitat de Cambridge.

No hauria estat difícil redactar una altra gramàtica descriptiva i sistemàtica del grec i intercalar-hi exercicis per avaluar el progrés, pas a pas, en gramàtica. Tampoc no hauria estat difícil confrontar l'estudiant amb una antologia de la literatura grega, traduir-li'n la major part, presentant de tant en tant algunes regles gramaticals bàsiques, i animar-lo amb l'esperança que descobrís el secret de la llengua i, finalment, copsés «el significat substancial» o «l'essència» de qualsevol text grec.

Qui aprèn grec seguint el primer d'aquests dos camins trigarà molt a poder llegir un text grec genuí; pel camí haurà adquirit molts més coneixements gramaticals que els que necessita i, per contra, molts menys sobre la sensibilitat i el pensament grecs. La tècnica de redactar una gramàtica descriptiva i la tècnica

d'introduir els estudiants a l'aprenentatge d'una llengua són, com saben bé els professors de llengües modernes, del tot diferents.

La idea que es pot copsar el significat substancial de textos escrits en llengües alienes a base de llegir-ne molts amb l'ajut de traduccions però sense una guia lingüística acurada és igualment il·lusòria. En efecte, podem esperar entendre molt del que se'ns diu en una llengua moderna si en el nostre entorn la sentim parlar tot el dia; el nostre progrés, però, depèn de si formem part del context en què els mots són dits i de la bona disposició del parlant nadiu a repetir, a simplificar, a parlar a poc a poc i a emprar signes i gestos complementaris. Per contra, la nostra relació amb els autors grecs és diferent; si abordem una argumentació platònica o un diàleg tràgic només amb nocions gramaticals vagues, les possibilitats de cometre errors d'intel·lecció —no pas marginals, sinó globals— són molt altes.

El *Greek Project* ha estat elaborat i examinat per un grup de persones, la màxima preocupació de les quals és obtenir els millors resultats sense fer ús dels adjectius «tradicional» o «modern» com a mots elogiosos o despectius. En les seccions inicials predominen les construccions i els mots més comuns, i les oracions són curtes, per bé que l'estructura no ha estat adaptada, i la reiteració del vocabulari i dels girs idiomàtics no ha estat aplicada fins a l'extrem de desnaturalitzar la llengua. Al principi, els textos grecs no són els originals, sinó redaccions modernes, encara que els temes deriven de fonts gregues, però aviat comencem a sentir les veus de Plató i d'Aristòfanes, i, a partir d'aleshores, les redaccions modernes perden intensitat i es van imposant els autors antics, cada cop menys reescrits per adaptar-se a les limitacions dels estudiants. El contingut del text no ve determinat, tan poc com és possible, per la pulcritud lingüística però sí, tan sovint com és possible, per la necessitat que un estudiant adult o quasi adult té de familiaritzar-se directament amb els trets característics de la cultura grega.

No tothom pensa que és correcte modificar el grec o adaptar textos originals. En un curs de llengua, no hi ha res que tothom pensi que és correcte. L'Equip del *Greek Project*, el Comitè de Direcció i el Consell Consultiu sovint s'han vist obligats a prendre decisions —de vegades en contra del criteri d'una minoria— susceptibles de ser criticades, però mai sense haver-les discutit pacientment i amistosament. Ara bé, als crítics se'ls demana que reflexionin sobre el fet que la combinació d'experiències com a professors, conferenciants i tutors dels membres de l'Equip, del Comitè i del Consell no només és considerable, sinó també molt variada; que els esborranys successius, un cop sotmesos a prova a l'Escola d'Estiu de la JACT i a altres llocs tant del Regne Unit com dels Estats Units, han estat revisats constantment en vista del resultat de les proves, i que, en l'aprenentatge de les llengües, poden haver-hi ocasions en les quals allò que per a alguns és el millor per a d'altres no ho és. Del primer al darrer dia, l'Equip ha estat imaginatiu, enginyós, ben disposat i preparat per respondre a les crítiques i resistir sense defallències davant les dificultats tècniques. Ha elaborat un curs que hi ha molt bones raons per creure que esdevindrà, per a la majoria d'estudiants, el camí més directe i més curt vers la immersió en la literatura grega tal com els grecs mateixos la coneixien.

Introducció

El mètode d'aprenentatge de grec antic *Reading Greek*, elaborat per la Joint Association of Classical Teachers (JACT), fou publicat per primera vegada l'any 1978. La gènesi, el desenvolupament i el resultat d'aquest projecte són explicats magistralment pel prestigiós hellenista K.J. Dover en el pròleg de la 1a edició, que reproduïm, en traducció al català, abans d'aquesta introducció.

Ben aviat, al voltant dels primers anys de la dècada dels 80 del segle passat, el *Reading Greek* va ser descobert i utilitzat per ensenyants de grec de secundària de Catalunya, fins al punt que tres d'aquests professors —que aleshores exercíem la docència a secundària—, Begoña Usobiaga, Joaquín Bayo i jo mateixa, vam començar —partir dels materials que, basats en el *Reading Greek*, fèiem servir a les nostres classes— a confegir-ne una traducció i adaptació al castellà i al català, que van ser publicades el 1986 i el 1987, respectivament, per PPU. La utilització d'aquests materials, ja convertits en llibres, es va estendre cada vegada més a casa nostra, tant a l'ensenyament secundari com als primers cursos d'universitat, fins a esdevenir una eina pràcticament imprescindible tant per a les classes de principiants com per a l'aprenentatge autònom de la llengua grega antiga.

Un bon nombre d'anys més tard (2007), la JACT va publicar una segona edició de l'obra que, tot i que bàsicament mantenia l'estructura general i el material de lectura, introduïa alguns canvis de plantejament (la primera edició partia del fet que els aprenents de grec clàssic ja sabien llatí, cosa que després no sempre era certa) i de presentació (els vocabularis es troben a continuació de cada text i, a més, són esmentats els temes gramaticals que cada secció va introduint a través dels textos). El fet que aquests canvis milloraven substancialment el recorregut de l'aprenentatge, tant per a l'estudiant com per al professor, afegit a la circumstància que els llibres en català i castellà havien quedat descatalogats, va fer néixer la necessitat de tornar a fer la feina de traducció i adaptació a partir d'aquella segona edició de la JACT.

La tasca va ser assumida per Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, que la va encarregar a alguns membres del Grup d'Innovació Docent «Electra»; ells van posar en marxa el procés de traducció i adaptació al català, amb la idea de començar de bell nou, seguint fidelment els continguts de la segona edició del *Reading Greek (Text and Vocabulary)*; el resultat d'aquell procés és el present volum.

Cal esmentar, tanmateix, dos aspectes, molt diversos entre si, en els quals aquest llibre es diferencia de l'original anglès: en primer lloc, per tractar-se, en molts

aspectes, més d'una adaptació que d'una simple traducció; en ser els usuaris del mètode parlants d'una llengua diferent —anglès i català— ha calgut adaptar mots, estructures i característiques del grec al català allà on no hi ha coincidència amb les característiques de la llengua anglesa i on el simple calc o la traducció mecànica no és adequada. En segon lloc, mentre que l'equip del projecte *Reading Greek* de la JACT preveu la utilització conjunta i simultània del volum de *Text and vocabulary* i el de *Grammar and exercises*, d'una banda, i la possibilitat de consulta del volum de cultura *The world of Athens* (publicat per primera vegada el 1984, i en una segona edició el 2008), el grup de la Universitat de Barcelona ha considerat que el material realment rellevant és el comprès en el present volum de *Text i vocabulari*, i per això s'ha cenyit exclusivament a la traducció i adaptació d'aquest volum, entenent que tant els paradigmes i les explicacions gramaticals bàsiques —inclosos a *Grammar and exercises*— com els continguts culturals poden ser consultats en moltes altres fonts, tant bibliogràfiques com digitals, o eventualment en l'original anglès. Ara bé, quan en el present volum, i a mode d'explicació il·lustrativa dels textos en grec, l'original anglès de *Text and vocabulary* cita un passatge del llibre *The world of Athens*, la nostra adaptació i traducció també el cita, traduït al català i indicant-ne la font amb les sigles WA, seguides de les pàgines de la segona edició.

El nostre objectiu prioritari ha estat, doncs, dotar els estudiants de casa nostra dels textos magníficament adaptats per la JACT —a partir d'autors principalment d'època clàssica—, tots acompanyats del seu vocabulari; aquest material obre el camí a la lectura fluida del grec clàssic, amb un nivell de dificultat progressiu, directament proporcional al grau cada vegada menor d'adaptació de l'original grec. L'adquisició de la competència en la lectura fluida està òbviament relacionada amb l'aprenentatge de vocabulari: els nous mots necessaris per a la intel·lecció de cada text discriminen entre aquells que són «ocasionals» i aquells que cal recordar perquè, seguint la freqüència d'ús en grec, s'aniran repetint en els textos següents i, a més, seran els més habituals en la lectura de textos originals. I és que un dels punts forts del *Reading Greek. Text and vocabulary* és també l'anàlisi i tria prèvia del vocabulari i l'establiment dels mots que cal recordar, que són recollits al final del volum com a vocabulari general, no tant amb la idea de reproduir un petit diccionari com d'aplegar el lèxic utilitzat al llarg de tots els textos del volum, amb el significat concret que té en cada cas.

Per assolir tots aquests objectius —que inclouen, com s'ha dit, no només la traducció, sinó també l'adaptació del *Reading Greek. Text and vocabulary* original—, el grup de la Universitat de Barcelona ha comptat amb la feina de moltes persones, algunes amb participacions ocasionals, d'altres d'una manera més estable. No seria just no esmentar que tots han estat col·laboradors indispensables en la tasca principal duta a terme pels que s'han encarregat de les traduccions i adaptacions i de l'edició i coordinació general.

En primer lloc, Eulàlia Vintró i Pau Gilabert, que van formar part del grup inicial que va endegar la feina, van ajudar amb consells i directrius, i han tornat a prestar la seva col·laboració cada vegada que se'ls ha requerit; igualment, Natalia

Palomar, col·laboradora activa en tot el desenvolupament del projecte, així com Ernest Marcos; en segon terme, Roser Homar i Ignasi Vidiella, que hi han participat en la darrera etapa, amb la revisió final i l'elaboració del vocabulari, respectivament. Hem d'esmentar també, col·lectivament, tots els becaris del Grup d'Innovació Docent «Electra» que, al llarg d'aquests anys, han esmerçat una part de la seva dedicació a fer avançar, pas a pas, la posada a punt d'aquest volum.

A tots ens ha guiat la voluntat de fer més assequible una llengua, difícil, en la qual ens han pervingut en forma de textos joies del pensament i la literatura antics que, si poden ser abordats en la seva llengua original, ens seguiran il·luminant, sempre rellegits i eventualment reinterpretats, sobre les grans línies traçades per la cultura grega, moltes de les quals fan comprensible, encara avui, la nostra pròpia cultura.

FRANCESCA MESTRE
Editora i coordinadora general
Barcelona, novembre de 2023

Notes a les il·lustracions

- p. 3 *a dalt* Mapa que mostra la ruta des de Bizanci fins a Atenes.
- p. 3 *a baix* Vista de l'acròpolis d'Atenes des de la part sud-est. A la dreta, els Propileus i el petit temple de Nike; al front i al centre, l'Erectèon amb el Partenó destacant al costat sud. Fotografia: Alison Frantz (AT 71). Cortesia de l'American School of Classical Studies d'Atenes.
- p. 5 Detall d'un vaixell mercant extret del mateix vas de la p. 7.
- p. 7 Vas àtic de figures negres on a l'esquerra hi ha representat un vaixell mercant i una birrem a la dreta. El vaixell mercant és de quilla corbada, ampli i empès per les veles; el vaixell de guerra és de quilla plana, baix i empès per remos o per veles. Finals del segle vi aC. Londres, British Museum (B 436). © Administradors del British Museum.
- p. 11 *esquerra* Detall d'una àmfora de Nolan àtica de figures roges, atribuïda al pintor d'Eònocles, que mostra Hèracles destruint la llar de Sileu; clava la destrat a un capitell caigut. Sileu de Lídia solia forçar els forasters a cavar la seva vinya. Hèracles li arrencà les vinyes i/o li demolí la casa. Segon quart del s. v aC. París, Louvre (G 2019). Fotografia: RMN – Hervé Lewandowski.
- p. 11 *dreta* Detall d'una enòcoa àtica de figures negres, atribuïda al *tipus Keyside*, que mostra un vaixell amb un home dempeus a la proa i altres a la part frontal del vaixell. El tema és incert. Que el vaixell no està arribant a terra ferma ho mostra el pal alçat i la vela, així com el fet de saber que els vaixells eren varats primer per la popa. Finals del s. vi aC. Londres, British Museum (B 508). © Administradors del British Museum.
- p. 16 Àmfora àtica de figures roges de forma panatenaica, atribuïda al pintor Cleòfrades, que representa Posidó amb alguns dels atributs del seu reialme: un trident i un peix. Posidó és representat com un home madur amb barba i cabell llarg. Inici del s. v aC. ©bpk, Berlín, 2006 / Antikensammlung, SMB (F 2164) / Jutta Tietz-Glasgow.
- p. 19 Àmfora amb anses àtica de figures negres, atribuïda al pintor Cleòfrades, que representa un rapsode sobre una tarima. Està dempeus agafant el seu bastó, que destaca davant seu, i el pintor

- ha escrit unes paraules davant de la seva boca: «*Hi havia una vegada a Tirins* [sic]...» —molt probablement l'inici d'un poema èpic en hexàmetres. Inici del s. v aC. Londres, British Museum (E 270). © Administradors del British Museum.
- p. 22 *esquerra* Escif àtic de figures roges, atribuït a un seguidor de Duris, que representa un persa assegut sobre una roca estirant la mà dreta cap al seu llarg escut de vímet. Porta un vestit amb pantalons i mànigues llargues, i té un barret tou (tiara) sobre el cap. Aquesta és una de les nombroses representacions dels perses que sembla que han estat influïdes pels contactes que tingueren a principis del s. v aC. Mitjans del s. v aC. © bpk, Berlín, 2006 / Antikensammlung, SMB (VI 3156).
- p. 22 *dreta* Decoració interior d'un vas àtic de figures roges, atribuïda al pintor Triptòlem, que representa una lluita entre un grec i un persa. L'equipament del guerrer grec (casc de bronze, gambes i cuirassa) contrasta amb el vestit amb pantalons del persa. Ambdós guerrers branden espases corbades, però el grec té un escut, i el persa un arc i un carcaix. Primer quart del s. v aC. Edimburg, National Museums Scotland (1887.213). © Administradors del National Museums Scotland.
- p. 24 Fris esculpit procedent del «Tresor» del Palau de Persèpolis. En la tarima central, hi seu Darios, entronitzat amb Xerxes darrere seu. Rep en audiència un oficial meda que fa un gest de respecte; davant seu hi ha dos cremadors d'encens. Els eixos de l'avui perdut baldaquí separen els guàrdies armats dels personatges centrals. Al darrere de Xerxes hi ha dos alts oficials de la cort dempeus. Bona part de l'arquitectura i de l'escultura del palau de Persèpolis delata la influència i la manufactura d'un artesà grec. Principis del s. v aC. Teheran, Museu Arqueològic. Drets de la imatge: The Oriental Institute Museum, Chicago. Tots els drets reservats.
- p. 26 Decoració sobre un plat àtic de figures negres, atribuït a Psiax, que representa un trompetista, amb la mà al maluc i la trompeta alçada, que toca a reunió. El trompetista va vestit amb una armadura. Darrer quart del s. vi aC. Londres, British Museum (B 590). © Administradors del British Museum.
- p. 28 Mapa d'Atenes i Salamina amb el traç de la ruta de Diceòpolis.
- p. 32 Decoració interior d'un vas àtic de figures roges que representa un guerrer que porta un tapall, gambes, un escut, un casc i una llança. El guerrer corre cap a la dreta però mira cap a l'esquerra; fuig potser de la lluita? El pintor, Escites («d'Escítia»), sol tenir una visió humorística de la vida. Darrer quart del s. vi aC. París, Louvre (CA 1527). Imatge: RMN.
- p. 38 *esquerra* Mapa d'Atenes i dels ports del Pireu.

- p. 38 *dreta* Detall d'una enòcoa àtica de figures roges que representa un home jove que davant d'un altar vessa una libació des d'un plat poc profund. Primer quart del s. v aC. Antikenmuseum Basel und Sammlung Ludwig, In. Kā 423. Imatge: Andreas F. Vögelin and Claire Niggli.
- p. 40 Figureta de bronze de Zeus a punt de llançar el seu llamp. Molt probablement l'artesà era corinti. Segon quart del s. v aC. © bpk, Berlín, 2006 / Antikensammlung, SMB (10561) / Christa Begall.
- p. 42 Detall d'un cànir àtic d'una sola ansa, de figures negres, que mostra un home en el seu fèretre. La dona (pintada de blanc) tenia el deure de preparar el cos per a l'enterrament, i els homes li reten respecte i se sumen al plany. Londres, British Museum (1899.7-21.1). © Administradors del British Museum.
- p. 46 Dibuix del santuari dels dotze déus al centre d'Atenes. Situat vora el costat nord de l'àgora, aquest santuari, que constava d'un altar en l'interior d'una àrea delimitada, era un lloc de refugi i el punt des d'on es mesuraven les distàncies a altres parts de Grècia. El santuari fou fundat pel jove Pisístrat l'any del seu arcontat, 522/1 aC.
- p. 52 *esquerra* Escif àtic de figures roges, atribuït al pintor Evèon, que representa Teseu amb una capa i un barret de viatge. Porta dues llances. Sinis, el doblegador de pins, és representat a l'altre costat de l'escif, assegut sota d'un arbre i subjectant una clava. Aquesta és una de les aventures de Teseu en el seu camí des de Trezè fins a Atenes. Mitjans s. v aC. © bpk, Berlín, 2006 / Antikensammlung, SMB (F 2580) / Jutta Tietz-Glagow.
- p. 52 *dreta* Detall d'una pèlica àtica de figures roges, atribuïda a un pintor que és una mala imitació del Pintor de Chicago, que representa Tèlef, rei dels misis, que ha pres l'infant Orestes com a ostatge i s'ha refugiat assegut sobre un altar com a suplicant. L'embeinat de la cuixa esquerra indica el lloc on fou ferit per la llança d'Aquil·les. Agamèmnon (que no hi apareix) se'l mira des de l'esquerra. Segona meitat del s. v aC. Londres, British Museum (E 382). © Administradors del British Museum.
- p. 53 *esquerra* Figureta de bronze d'un cavall, part d'un carro de quatre. El guarniment es veu amb claredat: la broca amb la galta corbada i el collar al qual quedaven lligades les corretges. Segon quart del s. v aC. Olímpia, Museu. Imatge: DAI Athen (Olímpia 1808).
- p. 53 *dreta* Una selecció de monedes de plata ateneses de denominacions diferents. Cambridge, Fitzwilliam Museum. Reproducció amb el permís dels síndics del Fitzwilliam Museum.
- p. 57 Una llàntia de fang amb la metxa encesa. Aquest petit recipient per a oli podia subministrar llum durant dues o tres hores i cremava amb més brillantor que una espelma. Atenes, Agora

- Museum (L 4137). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens, Agora Excavations.
- p. 61 Aquestes dues campanes emprades com a forn eren escalfades prèviament i col·locades sobre una massa ja preparada; també s'empraven per apagar focs. *Circa* 500 aC (esquerra) i *circa* 400 aC (dreta). Atenes, Agora Museum (P 8862 i P 10133). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens, Agora Excavations.
- p. 64 *esquerra* Un parell de botes de viatge trobades a la tomba crematòria d'una dona, fetes de fang i pertanyents al primer art geomètric. Atenes, Agora Museum (P 19429). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens, Agora Excavations.
- p. 64 *dreta* Detall d'una àmfora àtica de figures roges, atribuïda al Pintor de Munic, que representa un parell de botes sobre un petit suport sota una taula. Damunt de la taula, hi ha un home reclinat sobre una màrfega. Principis del s. v aC. Munic, Antikensammlung (2303). Imatge: Hirmer Fotoarchiv.
- p. 72 Vista de Delfos mirant al sud-est. Les restes del s. iv aC del temple d'Apol·lo són enllà del teatre, en primer pla. Imatge: Alison Frantz (ST 1b). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens.
- p. 73 Detall d'un crater àtic amb volutes de figures roges, atribuïda al pintor Cleofont i trobat a Spina, Itàlia, que representa una processó en honor d'Apol·lo a Delfos. Apol·lo seu a la dreta en un tron que s'alça sobre una tarima. El marc és un temple, representat per quatre columnes d'ordre dòric. Els atributs d'Apol·lo consisteixen en una branca de llorer i una corona, i un arc i un buirac a la paret. La localització dèlfica s'infereix de la pedra omfàlica i el trípod de davant de les columnes. Un oficial espera que arribi la processó, encapçalada per una noia que vesteix roba festiva i que porta una cistella sacrificial (*kanoun*) sobre el cap. Tercer quart del s. v aC. Museo Archeologico Nazionale di Ferrara (T 57C VP).
- p. 76 *esquerra* Pedestal d'un relleu votiu àtic de marbre que mostra una sabateria amb un home i un nen treballant. La inscripció que comença al dessota de l'escena indica que la dedicatòria la fan el sabater Dionisi i el seu fill a l'heroï Cal·listèfanos. La major part del relleu de sobre el pedestal no s'ha conservat. Mitjan s. iv aC. Atenes, Agora Museum (I 7396). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens, Agora Excavations.
- p. 76 *dreta* Peça de cristall de roca de l'est de Grècia (Samos?) amb el dibuix gravat d'un fabricant d'elms assegut en un tamboret picant la corona d'un casc amb un petit martell. És un motiu popular

- en les gemmes gravades. Finals del s. VI aC. Munic, Staatliche Münzsammlung (36246).
- p. 81 Decoració interior d'un vas àtic de figures roges que representa un home assegut amb una tauleta i un punxó, sens dubte corregint l'exercici del noi que està dempeus davant seu. Una capsa per a una flauta penja de la paret. Principis del s. V aC. Antikenmuseum Basel und Sammlung Ludwig, Inv. BS 465. Imatge: Andreas F. Vögeli i Claire Niggli.
- p. 83 Cap decorat d'una pinta d'or procedent del túmul Solokha prop de la desembocadura del riu Dnièper. Sobre una filera de lleons reclinats hi ha una escena de combat entre dos soldats a peu i un muntat a cavall. Les armes i l'armadura són una barreja de l'equipament grec i escita i, com molts dels objectes de tombes escites, la pinta, probablement, és obra d'un artesà grec que vivia a Panticapea. Finals del s. V o inicis del s. IV aC. State Hermitage Museum, St. Petersburg (Dn. 1913. 1/1).
- p. 84 Detall d'una pèlica de figures roges que representa una amazona muntant a cavall, probablement en combat contra Teseu. Vesteix pantalons, una peça superior de mànigues llargues i un barret tou. Branda una llança. Altres representacions d'amazones també inclouen un escut en forma de lluna, un arc i un buirac. Les amazones eren un tema popular en l'art grec i sovint se les representava amb un vestit vagament oriental. Siracusa, Museo Archeologico Regionale «Paolo Orsi» (inv. 9317). Circa 440 aC. Imatge: Hirmer Fotoarchiv.
- p. 88 Un grup de terracota de dos actors que participen en la representació d'una comèdia atenesa de mitjans del s. IV aC. Vesteixen túniques curtes i les màscares estilitzades pròpies d'un esclau i d'un home jove però amb barba; han sortit i fan gresca. Segon quart del s. IV aC. © bpk, Berlín, 2006 / Antikensammlung, SMB (8405) / Johannes Laurentius.
- p. 90 Detall d'un vas àtic de figures roges que representa un home barbut amb roba festiva assenyalant una cistella sacrificial (*kanoun*) que una segona figura té a les mans. L'escenari és una ferreria, amb el forn a la dreta i una enclusa entre els dos personatges. L'escena té més d'un detall caricaturesc. Circa 400 aC. Atenes, Agora Museum (P 15210). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens, Agora Excavations.
- p. 92 Esbós d'un plànol d'Atenes, cap als voltants del 425 aC. Agora Excavations.
- p. 102 Detall d'una pèlica àtica de figures roges, atribuïda al pintor Cleofont, que representa una mènada picant una pandereta mentre encapçala el retorn d'Hefest. Tercer quart del s. V aC. Munic, Antikensammlung (2361). Imatge: Hirmer Fotoarchiv.

- p. 103 Detall de l'interior d'un vas àtic de figures roges, atribuït al pintor Penteseileu, que mostra un jove que està dempeus davant d'un altre assegut amb una lira. Per sobre dels seus caps llegim la inscripció «El noi és bell» (*kalos*), un comentari corrent, ja sigui d'una forma general com aquí o amb un nom particular. Segon quart del s. v aC. Hamburg, Museum Für Kunst und Gewerbe (1900.164).
- p. 105 *esquerra* Decoració interior d'un vas àtic, atribuït al pintor Antifont, que representa un ruc femella amb una sella per dur paquets emmarcada en fusta. El ruc, que era l'animal usual per al transport de paquets, no té ni mordassa ni embocadura. *Circa* 480 aC. Boston, Museum of Fine Arts (10.199). Adquisició de James Fund i del Museum amb fons dels donants. Imatge © 2006, Museum of Fine Arts, Boston.
- p. 105 *dreta* Pèlica àtica de figures roges, atribuïda a un pintor proper al Pintor de Göttingen, que representa Odisseu que escapa sota un marrà. Porta armadura i branda una espasa. S'aferra al marrà però les cordes sobre la pell de l'animal fan pensar que l'han lligat els seus companys. No es veu cap ciclop. La història era prou coneguda i característica perquè se'n representés un extracte. *Circa* 490-480 aC. Boston, Museum of Fine Arts (61.384). Regal anònim en memòria de Lacey D. Caskey. Fotografia © 2006, Museum of Fine Arts, Boston.
- p. 110 *esquerra* Rèplica moderna d'un rellotge d'aigua (*klepsydra*) atenès emprat per cronometrar els discursos en els tribunals. Hom retirava un tap al final d'un tub de bronze quan començava el discurs. Les dues *khi* indiquen que el bol era de dues *khoes* (6,4 l.): el bol es buidava en sis minuts. El nom *Antiokhidios*, que significa «pertanyent a la tribu d'Antíioquis» podria indicar que aquest bol era emprat quan la tribu presidia el Consell (*Bouleuterion*). Atenes, Agora Museum (P 2084). Imatge cedida per l'American School of Classical Studies at Athens, Agora Excavations.
- p. 110 *dreta* Decoració interior d'un vas àtic de figures roges, atribuït al Pintor de la Foneria, que representa un home fent gresca, amb una mena de fulard al cap, una capa sobre les espatlles i un pal sota l'aixella, pixant dins d'una gerra. Primer quart del s. v aC. © bpk, Berlín, 2006 / Antikensammlung SMB (VI 3198).
- p. 111 *esquerra* Decoració interior d'un vas àtic de figures roges, atribuït a Onèsim, que representa un home calb que fa camí amb una cistella i un bastó a la mà esquerra i una galleda (*kados*), segurament de bronze, a la mà dreta. La garlanda sobre les temples indica que està de gresca. Primer quart del s. v aC. Boston, Museum of Fine Arts (95.29). Catharine Page Perkins Fund. Fotografia © 2006, Museum of Fine Arts, Boston.